

dr hab. Małgorzata Lipowska, prof. UG
Instytut Psychologii, Uniwersytet Gdański

Gdańsk, 2021-04-12

**OCENA OSIĄGNIĘĆ DR OLGI SAKSON-OBADY W POSTĘPOWANIU O NADANIE STOPNIA DOKTORA
HABILITOWANEGO NAUK SPOŁECZNYCH W DYSCYPLINIE PSYCHOLOGIA
NA UNIwersYTECIE IM. ADAMA MICKIEWICZA W POZNANIU**

I. INFORMACJE O WYKSZTAŁCENIU I ZATRUDNIENIU KANDYDATKI

Pani Olga Sakson-Obada legitymuje się tytułem zawodowym magistra psychologii uzyskanym w 2002 roku na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu na podstawie pracy *Związek poczucia ciała z autodestrukcją u osób borderline* oraz stopniem doktora nauk humanistycznych w zakresie psychologii nadanym w 2007 roku przez tenże Uniwersytet, w oparciu o dysertację *Ja cielesne w kontekście traumy i relacji przywiązania*, przygotowaną pod kierunkiem prof. Anny Suchańskiej.

Dr Olga Sakson-Obada ukończyła także szereg specjalistycznych kursów psychoterapeutycznych zorientowanych psychoanalitycznie, które zbieżne są z oddziaływaniami praktycznymi oraz eksploracją naukową Habilitantki. Karierę zawodową dr Sakson-Obada rozpoczęła w roku 2007 jako adiunkt w Zakładzie Psychologii Osobowości w Instytucie Psychologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, a od roku 2018 zatrudniona jest na stanowisku starszego wykładowcy na Wydziale Psychologii i Kognitywistyki UAM w Zakładzie Psychologii Osobowości. Ponadto w latach 2012-18 pracowała jako psycholog w Poradni Zdrowia Psychicznego w Poznaniu.

Podstawą do sporządzenia niniejszej recenzji były przygotowane przez dr Sakson-Obadę 1) Autoreferat, 2) Wykaz osiągnięć naukowych albo artystycznych, stanowiących znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny, 3) bogaty zestaw materiałów dokumentujących osiągnięcia Habilitantki oraz wyselekcjonowane i dostarczone przez Autorkę oryginały bądź kopie publikacji naukowych.

II. OCENA OSIĄGNIĘCIA NAUKOWEGO

(art.219 ust. 1 pkt. 2 "Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce" z dnia 20 lipca 2018 r.)

Doktor Olga Sakson-Obada jako osiągnięcie naukowe wskazała monografię *Ja cielesne w schizofrenii* wydaną w 2020 roku przez Wydawnictwo Wydziału Nauk Społecznych i Humanistycznych UAM w Poznaniu i recenzowaną przez prof. Krystynę Drat-Ruszczak.

Osiowym zagadnieniem analizowanym w recenzowanej pracy jest „naukowa refleksja nad sposobem doświadczania własnego ciała w schizofrenii” (autoreferat). Autorka, prawdopodobnie kierując się własnym bogatym doświadczeniem wykształconego w nurcie psychoanalitycznym psychoterapeuty, sformułowała tezę że „w schizofrenii nie dochodzi do upodmiotowienia ciała, co oznacza, że na rdzennym poziomie ciało pozostaje obce, a jego odzyskanie wymaga wypracowania nowych strategii kompensacyjnych”. Wybór tematyki łączącej *some* i *psyche* z perspektywy psychopatologii oceniam bardzo wysoko, biorąc pod uwagę zarówno aspekt teoretyczny jak i praktyczny. Pomimo licznych badań w obszarze psychologii klinicznej i psychoterapii, nadal ciało i cielesność to zagadnienia marginalizowane w kontekście zaburzeń psychicznych. Również uwzględniając aspekt praktyczny, tematyka jest niezwykle istotna, skoro zaburzenia percepcji ciała, nieadekwatny stosunek to cielesnej części Ja, także u populacji ogólnej, stanowią coraz większy problem, czasami nawet uznawany za „plagę XXI wieku”, która dotyka osoby coraz młodsze.

Monografia ma klasyczny układ cechujący prace empiryczne; składa się ona z siedmiu rozdziałów, z których cztery pierwsze mają charakter rozważań teoretycznych, a pozostałe można określić jako część empiryczną.

Część teoretyczna jest bardzo rozbudowana - w każdym z rozdziałów szczegółowo omówione zostały zagadnienia dotyczące tematyki rozprawy. W rozdziale pierwszym Habilitantka zaprezentowała autorskie ujęcie konstruktu jakim jest Ja cielesne rozumiane jako podsystem osobowości. Struktura rozdziału jest przemyślana, otwiera go naświetlenie teoretycznego podłoża konceptu jakim jest teoria psychoanalityczna, następnie nakreślony zostaje sam model. Kolejne kroki to nakreślenie ścieżki rozwoju Ja cielesnego wraz z czynnikami zagrażającymi. Autorskie rozważania teoretyczne poparte są dogłębną analizą literatury, przede wszystkim zorientowanej psychoanalitycznie. Bardzo doceniam wybór konkretnego paradygmatu interpretacyjnego, choć nieco brakuje mi wskazania także innej perspektywy traktowania ciała i cielesności, szczególnie że podejście poznawcze jest w tej chwili w literaturze

z zakresu psychologii cielesności dominujące. Konsekwentne trzymanie się koncepcji psychoanalitycznej niestety, moim zdaniem, skutkuje „zklinicyzowaniem” podejścia do normatywnego rozwoju. Ontogenetyczny aspekt tego rozdziału uważam, z jednej strony za najciekawszy, z drugiej za najslabiej poparty wynikami badań innych autorów (a jest ich bardzo dużo). Warto moim zdaniem przywołać dane oparte o inne niż wybrany przez Autorkę paradygmat, oczywiście wskazując na różnice.

Zakłócenia cielesności w schizofrenii są tematem drugiego rozdziału monografii. Dr Sakson-Obada podjęła próbę usystematyzowanego zaprezentowania definicji i zakresu pojęciowego problemu schizofrenii z perspektywy psychopatologii, psychiatrii i psychologii klinicznej. Rozpoczynając od przytoczenia klasycznych ujęć doprowadza czytelnika do najnowszych klasyfikacji medycznych i kryteriów klinicznych schizofrenii, jest to jednak tylko preludium, gdyż większość treści dotyczy jakościowych i ilościowych zaburzeń doznawania w schizofrenii. Niektóre z treści są przedstawiane/wspominane w podręcznikach z psychologii klinicznej, ale większość nie jest znana szerokiemu odbiorcy np. „znaki lustra”. Ta część pracy powinna być lekturą obowiązkową dla osób kształcących się w dziedzinie psychologii klinicznej.

O ile konsekwentne trzymanie się paradygmatu psychoanalitycznego na etapie wyjaśniania konceptu Ja cielesnego uznałam za nieco ograniczające, to w odniesieniu do analiz zaburzeń cielesności w schizofrenii dr Sakson-Obada już takiego założenia nie przyjęła. W rozdziałach trzecim oraz czwartym dokonała syntezy i porównania doniesień badawczych i analiz teoretycznych w trzech paradygmatach: poznawczym, fenomenologiczno-egzystencjalnym oraz psychoanalitycznym. Dzięki takiemu podejściu czytelnik otrzymuje uporządkowany obraz problemu, uwzględniający odmienne modele i wyjaśniający motywy przyjęcia konkretnej koncepcji, która stanie się punktem wyjścia do postawienia przez Autorkę hipotez badawczych w empirycznej części pracy.

Każdy z czterech rozdziałów kończy posumowanie, mające także pełnić rolę łącznika pomiędzy zagadnieniami teoretycznymi, a własnym modelem badawczym, wzbogacone o syntetyczne podsumowanie wyników badań innych autorów.

Część empiryczną pracy rozpoczyna określenie luki w stanie obecnej wiedzy, która jest ewidentna pomimo prowadzenia wielu, przytoczonych w pracy, badań dotyczących zaburzeń Ja cielesnego w schizofrenii. Identyfikacja braku prowadzi dr Olgę Sakson-Obadę do postawienia pytań badawczych i wywiedzionych z nich hipotez. Na szczególną uwagę

zasługuje skrupulatność opisu całej procedury badawczej. Można było się spodziewać, precyzyjnych kryteriów włączających i wyłączających skoro badaną grupą jest grupa kliniczna, ale dobór tak zbieżnych grup badanych, które różnią się właściwie tylko spełnianiem bądź nie kryteriów diagnostycznych schizofrenii jest dla mnie zaskakujące. Habilitantka już wcześniej tworzyła autorskie narzędzia badawcze, jednakże tym razem zastosowała całą ich gamę, poczynając od kwestionariuszy, a na procedurach eksperymentalnych kończąc. Dzięki temu zabiegowi pomiary części aspektów Ja cielesnego były podwójnie - zarówno deklaratywne jak i procesualne. Rzadko spotyka się w pracach klinicznych zastosowanie narzędzi, które pozwalają na ocenę odczuwania faktycznych bodźców jak ciepło/zimno, wrażliwości na dotyk, propriocepcji. Za szczególnie interesujące uznaję jednak zastosowanie „procedury lustra” pozwalającej na aktywizację reprezentacji ciała. Za niedostatki tej części pracy uznaję jedynie nie do końca wyjaśnione przesłanki doboru tych, a nie innych aspektów cielesności i brak osadzenia badania konkretnej grupy wiekowej w ramach wyzwań rozwojowych.

Szerokie spektrum narzędzi pozwoliło na uzyskanie ogromnej ilości danych, których analiza, zarówno ilościowa jak i jakościowa, pozwoliła na weryfikację postawionych hipotez badawczych. Proces analizy statystycznej zebranych danych empirycznych i ich prezentacji nie budzi moich większych zastrzeżeń. Autorka ogrom danych stara się prezentować w formie zestawień tabelarycznych i graficznych, co ułatwia śledzenie wyводу.

Za najciekawsze wyniki uzyskane przez dr Sakson-Obadę uznaję wykazanie, że zaburzenia obrazu ciała NIE są specyficzne dla schizofrenii oraz że NIE można mówić o specyficznym wzorcu wrażliwości na bodźce u chorych. Oba te wnioski są o tyle ważne, że sprzeczne są z powszechnymi opiniami i doniesieniami w raportów badawczych. Autorka wskazuje także, że Ja cielesne w schizofrenii cechuje się odmienną strukturą ze względu na zakłócenia w aspektach funkcjonalnym i tożsamościowym.

Na szczególne podkreślenie zasługuje rozdział ostatni podsumowujący wszystkie otrzymane wyniki, dokonując ich syntezy danych i precyzując konstrukt Ja cielesnego w świetle obrazu klinicznego schizofrenii. Habilitantka jako praktyk psycholog-psychoterapeuta wskazuje także w jaki sposób uzyskane wyniki wpłynąć mogą, czy nawet powinny, na proces diagnozy schizofrenii a także na podejście terapeutyczne. Podkreślić jednak należy, że pomimo złożoności zaproponowanego modelu, Habilitantka świadoma jest ograniczeń badań własnych, wskazując

jednocześnie kierunki dalszych dociekań, co ponownie świadczy o jej dojrzałym podejściu do problematyki.

Dokładne zapoznanie się z monografią autorstwa dr Olgi Sakson-Obady pt. *Ja cielesne w schizofrenii*, która wskazana została jako główne osiągnięcie naukowe, stwierdzam, że stanowi ona znaczny wkład w rozwój psychologii, głównie klinicznej, cielesności i psychopatologii, dzięki czemu spełnia warunek „Prawa o szkolnictwie wyższym i nauce” (art. 219, ust.1, pkt. 2).

III. OCENA AKTYWNOŚCI NAUKOWEJ KANDYDATKI REALIZOWANEJ W WIĘCEJ NIŻ JEDNEJ UCZELNI, INSTYTUCJI NAUKOWEJ LUB INSTYTUCJI KULTURY, W SZCZEGÓLNOŚCI ZAGRANICZNEJ

(art.219 ust. 1 pkt. 3 “Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce” z dnia 20 lipca 2018 r.)

Pierwszym etapem oceny aktywności naukowej dr Olgi Sakson-Obady będzie analiza naukometryczna. Na dorobek naukowy opublikowany po uzyskaniu stopnia doktora, ujęty w wykazie prac przygotowanym przez Habilitantkę, składają się dwie monografie autorskie i jedna współautorska, trzy artykuły w czasopismach indeksowanych w bazie JCR, pięć w bazie Scopus, trzy w czasopismach krajowych a ponadto, 3 rozdziały w pracach zbiorowych polsko- i angielskojęzycznych. Liczebnościowo dorobek wydaje się skromny biorąc po uwagę okres czternastu lat od uzyskania stopnia doktora, jednakże prace doktor Sakson-Obady istnieją w obiegu naukowych, choć głównie krajowym. Wg bazy Scopus indeks Hirscha Autorki wynosi 3, przy liczbie cytowań 24, a wg bazy WoS 3. Znacznie częściej cytowane są polskojęzyczne prace, w tym monografie, na co wskazuje np. baza “Publish or Perish” odnotowując 189 cytowań (dane z marca 2021). Publikowanie głównie w języku polskim spowodowało, że prace Habilitantki nie są wystarczająco rozpoznawalne w międzynarodowym środowisku naukowym.

Przedstawione do oceny prace, podobnie jak monografia wskazana jako główne osiągnięcie, dotyczą zagadnienia cielesności. Największym walorem dorobku jest całościowe, wieloaspektowe analizowanie zagadnienia. Śledząc drogę rozwoju naukowego Habilitantki, od momentu opublikowania artykułu opartego o pracę magisterską, wyraźnie zaznacza się tendencja z jednej strony do eksplorowania kolejnych obszarów związanych z ciałem, np. jego percepcja, okaleczanie, troska o nie, czy rola w obrazie klinicznym niektórych zaburzeń, a z drugiej pogłębianie analizy, poszukiwanie prawidłowości i koncepcyjne rozważania.

Moim zdaniem najważniejszym osiągnięciem doktor Sakson-Obady jest zaproponowanie autorskiej koncepcji Ja cielesnego zakorzenionej w paradygmacie psychodynamiczno-rozwojowym. Ważnym elementem jest próba nakreślenia ścieżki rozwoju Ja cielesnego. W pierwszej teoretycznej pracy z 2008 (*Rozwój Ja cielesnego w kontekście wczesnej relacji z opiekunem, Roczniki Psychologiczne*) Autorka uwypukliła znaczenie reprezentacji doświadczeń cielesnych dla poczucia tożsamości fizycznej, wskazując na kolejne etapy rozwoju Ja cielesnego poczynając od okresu noworodkowego. W bardzo dojrzały i holistyczny sposób aspekt ten został zaprezentowany w monografii przygotowanej wspólnie z Beatą Mirucką, „Ja cielesne. Od normy do zaburzeń” (2013, GWP). Poszczególne etapy rozwoju Ja cielesnego prowadzą do ukształtowania się dojrzałej tożsamości cielesnej. Moim zdaniem już ta praca jest wystarczająca, aby pokazać oryginalny wkład Habilitantki do rozwoju nauki. Najdojrzalszy koncept Ja cielesnego zaprezentowany został w monografii zgłoszonej jako główne osiągnięcie. Rozważania teoretyczne oparte o prace innych autorów i wzbogacone własnymi badaniami prowadzące to zaprezentowania spójnej koncepcji to właśnie przykład pogłębionej, holistycznej analizy zjawiska.

Poza poszukiwaniem normatywnych ram rozwoju i funkcjonowania Ja cielesnego dr Olga Sakson-Obada eksplorowała jego zakłócenia w psychopatologii koncentrując się na sytuacjach traumy (2009, *Pamięć ciała. Ja cielesne w relacji przywiązania i w traumie*, Difin; 2009, Trauma jako czynnik ryzyka dla zaburzeń ja cielesnego, *Przegląd Psychologiczny*; 2014, Body ego and trauma as correlates of comfort in the physical proximity of others, *Polish Psychological Bulletin*; 2019, Restoring the body: changes in body self in the course of a focusing and arts-based therapy program for female interpersonal trauma survivors. *Current Issues in Personality Psychology*) czy wykorzystywania ciała jako obiektu komunikacji problemu i sposobu radzenia sobie z nim np. poprzez samookaleczenia (2016, Repetitive Self-Injury and the body self, *Psychiatria Polska*). Istotną częścią dociekań naukowych Habilitantki były też zakłócenia Ja cielesnego w schizofrenii, których eksploracja rozpoczęta w monografii z 2013, uwieńczona została pracą *Ja cielesne w schizofrenii* (2020).

Ważnym elementem cielesności jest również obraz ciała i jego podatność na zniekształcenia, zarówno w populacji ogólnej, jak i grupach klinicznych. Ten aspekt w odniesieniu do widocznych chorób stygmatyzujących, jak łuszczyca (2017, Acceptance of psoriasis in the context of body image, body experience, and social support. *Health Psychology*

Report; 2017, Łuszczyca jako czynnik ryzyka dla zakłóceń w Ja cielesnym - moderująca rola płci, *Polskie Forum Psychologiczne*), czy wpływających na zmianę wyglądu zmianach związanych z wiekiem, jak menopauza (2015, The body self and the frequency, intensity and acceptance of menopausal symptoms, *Przegląd Menopauzalny*) omówiony został w empirycznych artykułach opublikowanych w czasopismach naukowych. Walorem tych prac jest nie tylko rzetelna podbudowa teoretyczna, ale także weryfikacja założonych hipotez w oparciu o badanie wystarczająco licznych grup osób z grup klinicznych.

Warte odnotowania jest także stworzenie przez dr Olę Sakson-Obadę autorskich narzędzi badawczych, w tym intensywnie wykorzystywanego w badaniach na terenie naszego kraju *Kwestionariusza Ja Cielesnego* (w: 2009, *Pamięć ciała. Ja cielesne w relacji przywiązania i w traumie*, Difin). Narzędzia te przygotowane zostały na potrzeby badań doktorskich, a następnie opublikowane w ramach monografii, która jak wskazuje Autorka w autoreferacie, jest jego pokłosiem.

Bardzo istotnym mankamentem większości ocenianych prac jest ograniczenie ich wpływu na środowisko naukowe. Habilitantka niezmiernie ciekawe, dojrzałe autorskie ujęcie Ja cielesnego zaadresowała niemal wyłącznie do odbiorcy polskojęzycznego. Kilka prac w czasopismach anglojęzycznych pojawiło się głównie w ostatnim okresie, ale były to przede wszystkim raporty z badań, a nie całościowe przedstawienie koncepcji. W efekcie doktor Sakson-Obada nie miała możliwości zaprezentowania własnej myśli teoretycznej międzynarodowemu gremium specjalistów i znawców zagadnienia cielesności oraz poddania się ich ocenie. Moją uwagę zwróciło także, iż pomimo aktywnego uczestnictwa w konferencjach (główne krajowych) nie zaprezentowała wyników badań czy własnego modelu np. na cyklicznej konferencji *Appearance Matters* organizowanej przez *Center of Appearance Research* w Wielkiej Brytanii, gdzie spotykają się niemal wszyscy badacze zajmujący się cielesnością.

Kariera naukowa i dydaktyczna dr Olgi Sakson-Obady związana jest przede wszystkim z Uniwersytetem im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, lecz realizowana była także w innych instytucjach naukowych takich jak Wydział Nauk o Zdrowiu na Uniwersytecie w Białymstoku, Wydział Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu, Instytut Psychiatrii i Neurologii w Warszawie. Współpraca naukową z badaczami z tych ośrodków zaowocowała otwarciem kolejnych wątków badawczych w obszarze psychologii cielesności, przeprowadzeniem badań empirycznych uwieńczonych wspólnymi publikacjami. Habilitantka nawiązała także kontakty

z ośrodkami poza granicami Polski, jak Uniwersytet Masaryka w Brnie oraz Uniwersytet Stanforda, jednakże rozwinięcie współpracy jest dopiero na etapie przygotowań.

Aktywność naukowa dr Sakson-Obady przejawia się także w aktywnym uczestnictwie w konferencjach naukowych (niestety głównie krajowych) oraz ich organizowaniu. Popularyzacja wiedzy dotyczącej cielesności, zarówno w ujęciu normatywnym jak i jej związku z psychopatologią, ale i psychoterapia, to niewątpliwe atuty pracy Habilitantki. Niestety brak efektywnego pozyskiwania w drodze konkursów, środków finansowych na badania naukowe przełożył się na niewielką liczbę projektów badawczych a tym samym publikacji.

Wysoki poziom merytoryczny prac oraz ich oryginalność nie są w stanie jednak w pełni zrekompensować jego regionalność publikacyjnej oraz skromnej liczby prac, szczególnie empirycznych. Także wieloośrodkowe zaangażowanie badawcze ogranicza się przede wszystkim do Polski, co dotyczy także aktywności konferencyjnej, toteż ocena tej części aktywności naukowej dr Olgi Sakson-Obady może być jedynie zadowalająca.

KONKLUZJA

Podsumowując uważam, że dr Olga Sakson-Obada prowadzi działalność naukową, która nakreśla nowe obszary badawcze i możliwości rozwoju dyscypliny psychologia, jej prace dostarczają rzetelnej wiedzy na temat psychologii cielesności z perspektywy psychologii klinicznej oraz psychoterapii. Pani doktor posiada w dorobku osiągnięcia naukowe stanowiące istotny wkład w rozwój psychologii oraz wykazuje się aktywnością naukową realizowaną w więcej niż jednej uczelni (w myśl Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r.). W mojej ocenie recenzowany dorobek spełnia w stopniu wystarczającym warunki stawiane w aktualnym „Prawie o szkolnictwie wyższym i nauce” (Dz. U. 2020, poz. 85, z późniejszymi zmianami, art. 219) kandydatom do uzyskania stopnia doktora habilitowanego, toteż popieram wniosek doktor Olgi Sakson-Obady o nadanie jej stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie psychologia.